

Historiemedvetande

– begreppets genomslagskraft på tre stadier

VT 2007
Göteborgs universitet
Historiska Institutionen
Författare: Björn Hörmarker

Rapportnummer: VT07-1040-03-I
Handledare: Kenneth Nyberg
Examensuppsats / C-uppsats i historia

INDEX

1. INLEDNING	2
2. PROBLEMFÖRMULERING	3
2.1 SYFTE	3
2.2 FRÅGOR	3
2.3 HISTORIEMEDVETANDE SOM ANALYSBEGREPP	3
2.4 METOD	4
3. TIDIGARE FORSKNING	7
3.1 NICKLAS AMMERT	7
3.2 NANNE HARTSMAR	9
3.3 GÖRAN LINDE	9
3.4 ÖVRIGA	10
4. HISTORIEMEDVETANDE I HISTORIEDIDAKTISK FORSKNING	11
4.1 HISTORISK BAKGRUND KRING BEGREPPET "HISTORIEMEDVETANDE"	11
4.2 NANNE HARTSMAR	13
4.3 NICKLAS AMMERT	14
5. STYRDOKUMENTEN	15
5.1 ÄMNET HISTORIA I LÄROPLANER	16
5.2 HISTORIEMEDVETANDE I STYRDOKUMENTEN, JEISMANNPERSPEKTIV	17
5.2.1 Lpo94	17
5.2.2 Lpf94	20
6. HISTORIEMEDVETANDE I LÄROBÖCKER	21
6.1 AMMERT	21
6.2 ANALYS AV LÄROBOKSTEXTER	23
6.2.1 <i>Historien pågår</i>	23
6.2.2 <i>SO Direkt Historia 3</i>	26
6.2.3 <i>Alla tiders historia Maxi</i>	28
6.2.4 <i>EPOS</i>	31
7. DISKUSSION	34
8. SAMMANFATTNING	38
9. REFERENSER	41
9.1 LITTERATUR	41
9.2 STYRDOKUMENT OCH LÄROPLANER	42

1. Inledning

När kunskapsförmedling och utbildning förekommer i skolan eller vid andra institutioner är det viktigt och nödvändigt att välja ut och organisera den kunskap som skall läras ut.¹ Vad som styr vilken kunskap som skall förmedlas är läroplanen och de olika kursplaner som är inräknade därunder. Utifrån ett historiskt perspektiv kan det skönjas både större och mindre förändringar beträffande läroplanen samt kursplanerna.

Ur historisk synvinkel med avseende på läroplaner i ämnet historia finns en rad faktorer som skulle kunna utgöra grunden i en c-uppsats. Arbetet med att utveckla en kursplan är en process där många variabler samverkar. Det som jag i ett inledande skede av uppsatsen intresserade mig för var att försöka reda ut ett begrepp som jag tidigare hört talas om i min utbildning.

Jag har valt att studera begreppet historiemedvetande eftersom detta begrepp varit en del av didaktiska diskussioner under min tid på lärarutbildning samt är en av de mest centrala delarna i kursplanen. Förmodligen finns det flera anledningar till att begreppet historiemedvetande finns i kursplanerna, en anledning är att det ligger en teoretisk diskussion bakom detta begrepp. Därför kommer jag som en del i denna uppsats att redogöra för den didaktiska diskussionen kring begreppet historiemedvetenhet. Vidare följer en närmare studie av kursplanerna i historia med perspektiv utifrån begreppet historiemedvetande. Den tredje delen i uppsatsen är en empirisk studie av läroböcker med utgångspunkt ifrån hur historiemedvetande avspeglar sig.

Genomgående i samtliga delar kommer begreppet historiemedvetande att knytas till Jeismanns definition. Jeismann är en tysk historiedidaktiker som lanserade begreppet historiemedvetande i en artikel år 1979. Denne historiedidaktiker delar upp begreppet i fyra punkter, vilka kommer behandlas och användas mer ingående framöver.²

---

¹ Linde, Göran. *Det ska ni veta*. Lund: Studentlitteratur, 2000

² Se stycke 4.1

2. Problemformulering

2,1 Syfte

Jag har för avsikt att i denna uppsats följa begreppet historiemedvetande till tre stadier. Syftet är att ge en bild av det genomslag ett centralt begrepp som historiemedvetande utifrån Jeismanns definition kan få i den historiedidaktiska debatten, kursplaner och läroböcker.

2.2 Frågor

- Hur ser delar av den historiedidaktiska debatten ut beträffande historiemedvetande?
- Hur förhåller sig historiemedvetande, utifrån Jeismanns definition, till kursplanerna från Lpo94 och Lpf94 i ämnet historia?
- Går det att identifiera textavsnitt i läroböcker som kan knytas till en Jeismanns definition av begreppet historiemedvetande?

2.3 Historiemedvetande som analysbegrepp

Ett genomgående problem som alla författare ställs inför när en uppsats av detta slag skall presenteras är valet av vad som skall utgöra kärna, vilka avgränsningar skall göras.

Hur dessa avgränsningar kommer till stånd beror naturligtvis på ett flertal variabler. I mitt fall var det de yttre omständigheterna tillsammans med min förförståelse som var grundläggande för mitt val. Det som jag först var tvungen att välja var ett ämne som både passade in på en c-kurs i historia och som examensarbete på lärarhögskolan. Vilket jag i ett första skede förmodade skulle te sig enkelt. Min första tanke var att studera kursplanerna i historia och sätta deras innehåll i relation till vad som görs i praktiken ute på skolorna. För att kunna genomföra ett arbete som innefattar ovanstående krävs en tidsrymd som inte jag hade att tillgå. Detta fick till följd att kursplanerna i historia reducerades ner till ett huvudbegrepp, historiemedvetande. Den del som skulle innefatta förankring i praktiken reviderades till att innefatta en studie av fyra läroböckers text.

Anledningen till valet av just begreppet historiemedvetande är en kombination av min nyfikenhet och mina samtal med handledare. Att detta begrepp infattar mångtydlighet gjorde mig nyfiken, men svårigheten i att definiera begreppet medförde att jag valde en specifik inriktning som har förankring i den historiedidaktiska debatten. Den inriktning jag valt att avgränsa mig till gällande begreppet historiemedvetande är en definition som en tysk historiedidaktiker formulerat. Begreppets mångtydlighet gör detta val nödvändigt.

Anledningen till valet av denna tyska historiedidaktiker motiveras genom min förförståelse, som antydde att detta var grunddefinitionen av begreppet historiemedvetande.

Beträffande tidigare forskning avgränsade jag mig till framförallt två stycken forskare. En som behandlar frågor och analytiska redskap för att studera läroböcker i en historiekulturell och historiedidaktisk kontext, N Ammert, samt N Hartsmars avhandling som tar avstamp i grundskoleelevers historiemedvetande. Hartsmar försöker förklara hur historiemedvetande avspeglar sig i hur undervisningen gestaltas. För att ge läsaren en bild av hur kursplanerna är uppbyggda kommer jag även kortfattat att redogöra de delar av Göran Lindes material som är av vikt för min uppsats.

2.4 Metod

För att jag skall kunna hålla en stringent nivå på mitt arbete men framförallt för att läsaren skall känna att jag genomgående i uppsatsen haft ett vetenskapligt förhållningssätt redovisar jag vilken teori som använts. Det vill säga kvalitativ textanalys med ett hermeneutiskt tillvägagångssätt.

Den metod som jag i synnerhet kommer använd mig av är alltså hermeneutik, vilken är en tolkningsmetod som under 1600-1700-talet användes för att tolka bibeltexter.³ I modern tid, 1900-talet, har hermeneutiken utvecklats till en vetenskaplig metod som främst utmärks av att allt mänskligt handlande och dess livsytringar kan förklaras och tolkas på samma sätt som språkliga utsagor och texter tolkas. Vilket passar bra på min uppsats eftersom en stor del handlar just om att tolka texter.

Hermeneutikern menar att det går att förstå andra människor, oss själva och människors handlingar genom att studera det skrivna och det talade språket.⁴ Den hermeneutiske forskaren närmar sig sitt forskningsobjekt utifrån sin förförståelse och menar att forskarens tankar, känslor och kunskaper är till nytta och inte till hinder för forskningen. Metoden som modell kräver därför en tolkning av forskaren som bygger på individuella erfarenheter, kunskaper och värderingar.⁵

Hermeneutikern försöker med sin metod se till helheten inom sin forskning och menar att helheten är mer än de olika delarna. Men ställer delarna i relation till helheten och pendlar mellan de olika delarna och helheten, för att i sin tolkning kunna få fram en så fullständig

---

³ Runa Patel & Bo Davidson, (1991), *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur: Lund 2003, s. 29

⁴ Brice R. Wachterhauser, *Hermeneutics and truth*. Northwestern University Press: Evanston, Illinois 1994, s. 4

⁵ Patel & Davidson 2003, s. 29f

förståelse som möjligt av det som studeras.⁶ Att studera delarna och jämföra med helheten brukar benämnas som den hermeneutiska cirkeln.

Hermeneutiken har med sin forskningsmetod tydliga drag av att forskaren lägger vikt vid att pendla mellan helhet och del och mellan olika perspektiv, utifrån vilket forskaren försöker tolka det undersökta. Detta för att få med så många olika synvinklar i sin tolkningsmodell som möjligt vilket sedan kan leda fram till en helhetsbedömning. Hermeneutikern är inte ute efter att täcka sin studie med endast en teori, istället är det för hermeneutikern meningen att varje tolkning är unik för det speciella fallet och att forskaren är fri att argumentera för sin åsikt och sin tolkning i varje enskilt fall.⁷

De olika delarna som jag i min undersökning sätter fokus på är hur begreppet historiemedvetande avspeglar sig i den didaktiska debatten, kursplanen och läromedlen. En huvudpunkt i detta förhållningssätt från min sida är att jag därmed ställer mig bakom, att det finns mer än ett perspektiv att ta hänsyn till när man studerar historiemedvetande. Vad jag kan föra fram och som är min avsikt med denna undersökning är mina egna tolkningar av historiemedvetande som byggs utifrån en specifik definition utifrån tre perspektiv. Jag gör alltså inte anspråk på att denna uppsats skulle ge någon slutgiltig generell bild av vad begreppet innebär och ännu mindre en definitiv metod hur man spårar historiemedvetande i den didaktiska debatten, kursplaner eller läromedel. Min förhoppning är dock att uppsatsen kommer vara en del av en helhet som i framtiden eventuellt kommer vara ett steg i att närma sig förståelsen av begreppet historiemedvetande.

Jag har valt att använda mig av tre huvudspår i undersökningen, vilket förhoppningsvis leder till en bred tolkningsbakgrund av begreppet historiemedvetande. Första delen är en analys kring hur begreppet historiemedvetande avspeglar sig i historiedidaktisk debatt. Med debatt menar jag hur resonemanget kring begreppet historiemedvetande visat sig i den litteratur jag haft att tillgå. Den historiedidaktiska delen kommer främst att ta upp hur historiemedvetande kan definieras samt den bakomliggande diskussionen kring begreppet. I denna del ingår även en studie som behandlar historiemedvetande i anslutning till klassrummet och forskning som tar avstamp ifrån läroböcker samt elevers uppfattning i relation till detta begrepp. Jag kommer att redovisa dessa forskares diskussioner om hur begreppet kan uppfattas och definieras, men även kort sammanfatta deras empiriska resultat. Anledningen till valet av dessa två forskare är att båda på ett eller annat sätt utgår ifrån

---

⁶ Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (red), *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Studentlitteratur: Lund 1994, s. 82

⁷ Patel & Davidson 2003, s. 30

begreppet historiemedvetande, att deras forskning är aktuell och att de skiljer sig åt beträffande metod.

Andra delen är en studie av hur begreppet historiemedvetande gör sig gällande i styrdokumentet. Jag valde att avgränsa mig till kursplanen i Historia från Lpo94 med inriktning på åk 9, samt gymnasieskolans kursplan i historia från Lpf94. Valen är motiverade genom att jag själv förmodligen kommer att arbeta med dessa åldersgrupper då jag träder ut i arbetslivet, samt att jag inte kunde finna tidigare forskning som behandlat historiemedvetande specifikt i gymnasieskolan.

Den tredje delen utgörs av min undersökning vilken kommer att vara en studie av fyra olika läroböcker i historia, två stycken från åk 9 samt två från gymnasieskolan. Anledningen till valet av ovanstående årskurser motiveras med samma anledning som med kursplanerna. De böckerna från grundskolan jag valt är ”SO direkt historia 3” och Historien pågår. Anledningen till valet av dessa har begränsats av utbudet. De gymnasieböcker jag valt att använda är ”EPOS Historia” samt ”Alla tiders historia Maxi”. Valet av EPOS motiveras genom att det är den bok som jag använt mig av då jag haft min VFU vilket medför att jag är insatt i hur den är uppbyggd och på så sätt lättare kunnat använda den i min undersökning. Alla tiders historia Maxi är ett val som motiveras av att denna är en av de populäraste böckerna på marknaden.⁸

Jag kommer att använda mig av kvalitativ textanalys då jag undersöker de utvalda böckerna. Det finns likheter med andra undersökningar det som dock skiljer våra undersökningar åt är att jag även inriktar mig på gymnasieböcker. Jag hoppas att i och med mitt val av gymnasieböcker kunna fylla en del av det tomrum som andra undersökningar efterlämnar. Det faktum att två av de böcker jag valt även är de samma som använts i forskning ser jag bara som positivt. Jag kommer på så vis ge läsaren en möjlighet att erhålla ett nytt perspektiv, dvs mitt perspektiv knutet till en specifik definition.

Jag kommer avslutningsvis att bygga en analyserande diskussion kring begreppet historiemedvetande med utgångspunkt ifrån mina tre undersöknings delar. Den definition jag valt att knyta tillbaka till är Jeismanns definition.⁹ Jag är medveten om att Jeismanns definition i sig är bred. I jämförelse med begreppet historiemedvetande i allmänhet är den dock tillräckligt avgränsad för att kunna användas som utgångspunkt i denna uppsats. Anledningen till valet av denna definition grundar sig på min förförståelse vilken utgår ifrån att detta är grunddefinitionen av begreppet historiemedvetande. Min förhoppning är att jag med detta upplägg kommer att kunna dra paralleller mellan mina delar som avslutningsvis kommer att

---

⁸ Hermansson, Adler, Magnus. *Historieundervisningens byggstenar*. Stockholm: Liber, 2004

⁹ Se stycke 4.1

bidra till en helhet. Jag kommer alltså att pendla mellan del och helhet vilket är ett hermeneutiskt förhållningssätt. Detta för att se hur begreppet historiemedvetande gör sig gällande i tidigare forskning, kursplaner samt läroböcker.

3. Tidigare forskning

Det finns förhållandevis lite skrivet beträffande begreppet historiemedvetande i den didaktiska forskningen. Detta trots att begreppet är centralt i styrdokumentet. Det som jag däremot kunnat finna beträffande historiemedvetande i tidigare forskning är den som har anknytning till en skolkontext. Forskning som byggs kring läroböcker och forskning som bygger på elevers individuella koppling till historiemedvetande.

3.1 Nicklas Ammert¹⁰

Det är läroboken som sätts i fokus i Ammersts forskning. Syftet är att behandla frågeställningar och utredande verktyg för att kunna fördjupa sig i ett historiedidaktiskt och historiekulturellt sammanhang. Det som enligt Ammert skiljer sig i hans forskning gentemot andra är att han ser läroboken som en historiekulturell yttring eller artefakt istället för att vara analyserande utifrån meningarnas längd, bokens bilder eller hur pass stort utrymme en speciell tidsepok ges. Materialet som utgör kärnan i Ammersts empiriska undersökningen är fyra läroböcker för grundskolans nionde årskurs som idag finns på marknaden, vilka läses av majoriteten av Sveriges nionde klassare.¹¹ Böckerna är; *Historia Kompakt*,¹² *Historien pågår*,¹³ *Levande Historia 9*,¹⁴ samt *SO Direkt Historia 3*.¹⁵

Ammert utgår ifrån att läroboken är en bärare av en dubbelriktad process inom historiekulturen. Den ena riktningen är den att läroböckerna kan ses som en del av den socialisationsprocess där människors syn på dåtid, nutid och framtid skapas. I den andra riktningen kan man se läroboken som ett resultat av en verkan, alltså att politiska, pedagogiska och vetenskapliga strömningar medför krav på hur uppbyggnaden av böckerna ska se ut. Det faktum att läroboken är ett resultat av en verkan kan förtydligas ytterligare utifrån en så kallad historiekulturell kommunikationskedja.¹⁶

---

¹⁰ När jag tog del av N, Ammersts forskning var den ännu inte publicerad som avslutad avhandling. Allt som rör Ammersts forskning är hämtad från Karlsson & Zander i vilken Ammert redovisat sin forskning utförligt.

¹¹ Karlsson, Klas-Göran, & Zander, Ulf. *Historien är nu*. Lund: Studentlitteratur, 2004. s.279

¹² Hans Ahlmgren, Stefan Wikén & Birgitt Ahlmgren. *Historia Kompakt*. Gleerups förlag 1999

¹³ Marika Hedin & Robert Sandberg, Almquist & Wiksell 1999

¹⁴ Kaj Hildingson, & Lars Hildingson, Natur & Kultur 2003

¹⁵ Bengt Ahlmgren med flera, Bonnier Utbildning 1998

¹⁶ Karlsson, K-G, & Zander, U. s.276

För att förklara den historiekulturella kommunikationskedja bör en uppdelning i tre delar genomföras. Den första delen är en studie av läroboken som del i en utveckling både utifrån ett inre och ett yttre sammanhang. Huvuddragen i det inre sammanhanget är hur lärobokens utveckling ter sig från idé till färdig produkt där variabler som köparens och förlagens krav, läroplanen och författarens förförståelse har betydelse. Denna utveckling har varit och är under ständig utveckling.¹⁷ Vad som utgör det yttre sammanhanget är något mer komplext eftersom dessa variabler till stor del integreras i andra delen av kommunikationskedjan.

För det andra finns det en struktur som bildar en väv vilken utgörs av förutsättningar och krav som lagstadgade styrdokument, marknadsklimat och vetenskapliga paradigmer. Ammert driver en tes, utifrån det yttre sammanhanget, att skolan och lärarna tvingas följa läroplaner och kursplaner vilket medför att läroboken mer blir ett resultat av pågående historiekultur än en förlängning av historievetenskapliga lägesrapporter och rön.

Den tredje och sista länken i kommunikationskedjan är vikten av att uppmärksamma läroböckernas funktion. Det är här i den tredje delen som historiemedvetandet i Ammerts forskning ger sig till känna. Enligt Ammert är det i bokens innehåll och dess perspektiv på historien som gör historieämnet intressant att undersöka, det är här man kan söka efter vilka kunskaper och färdigheter som boken försöker utveckla. ”I sökljuset för denna undersökning står vilka eventuella uttryck för historiemedvetande som böckerna initierar, presenterar och förmedlar.”¹⁸

Den källkritik som lyfts fram beträffande läroböckernas funktion är svårigheten i att uppskatta vilket genomslag som boken får beträffande historiemedvetande. Detta eftersom det med största sannolikhet återfinns flera andra faktorer än bara undervisningen och läroboken som parallellt antas påverka historiemedvetandet hos eleverna.¹⁹ Sammanfattningsvis kan det konstateras att Ammerts undersökning visar att det i enstaka fall finns textmassa som ger exempel på hur historiemedvetande kan komma till uttryck, men merparten av texten i läroböckerna ger en motsatt bild. Jag kommer senare att fördjupa mig på några av de exempel som Ammert visar och på en teoretisk basis bryta ner och behandla hur historiemedvetande visar sig i relation till Jeismanns definition.

---

¹⁷ Sture Långström, *Författarröst & Lärobokstradition*. Umeå: Umeå universitet, 1997

¹⁸ Karlsson, K-G, & Zander, U. s. 278

¹⁹ Hartsmar, Nanny. *Elevers tidsförståelse i en skolkontext*. Malmö: Inst. För pedagogik, Lärarhögskolan, 2001

3.2 Nanne Hartsmar

I denna avhandling tas utgångspunkt ifrån tidsperspektivet. Hartsmar använder sig av tidsperspektivet som en grund till historiemedvetande. Vilket kan härledas till Jeismanns definition. Syftet med hennes avhandling är att med startpunkt i undervisningen gestalta och förklara grundskoleelevers historiemedvetande. Hennes andra syfte är att lyfta fram och problematisera förutsättningar för att genom undervisning utveckla historiemedvetande.

För att undersöka ovanstående har hon valt ett aktivt forskningssätt i form av kvalitativa delundersökningar: *associationer* till tid, dåtid och framtid som elever medverkar i. *Intervjuer* om historia som skolämne och förmågan att placera historiska händelser och personer på en tidslinje samt reflektioner kring detta. *Uppsatser*, standardprov åk 9, där "tid" skall vara ett centralt kunskapsinnehåll. Associationerna är tänkta att avspegla elevens första spontana yttringar vilket sedan sätts i relation till tillvaron. Tanken med intervjuerna är att de skall ge en ytterligare dimension som ger en bild av elevernas historiemedvetande. Integrationen mellan associationer och uppsatser kommer att svara på syftet som innebär att Hartsmar vill "gestalta och förklara grundskoleelevers historiemedvetande"²⁰

Undersökningsgruppen är fördelad på sju klasser i tre kommunala skolor samt en Montessoriskola. Åldersfördelningen är indelad på åk två, fem och nio. Anledningen till denna spridning är enligt Hartsmar att det ökar möjligheten för en mer rättvis bild då en studie över grundskolan skall genomföras. Valet av åk 2 är ett medvetet val för att eleverna då inte ännu tagit del av någon formell historieundervisning. Åk 5 har några års erfarenhet att historieundervisning. Eleverna i åk 9 skall ha en relativt bred kunskap inom ämnet historia som bör ge en rättvis bild av deras historieerfarenheter i relation till historiemedvetande

Sammanfattningsvis ger det resultat som Hartsmar presenterar samt hennes integrerade analys en bra bild av hur historiemedvetenhet kan visa sig i en skolkontext.

3.3 Göran Linde²¹

Boken tar upp och behandlar läroplanen på ett övergripande plan, vad som uppstår som innehåll och lärostoff i skolan, samt vad det är som avgör vilken typ av kunskap som skall förmedlas i skolan.

Linde utgår ifrån att vi formas av den värld vi lever i delvis oberoende av oss själva, delvis formad av oss själva och då antas vi existera utifrån hur vi uppfattar vår omvärld. Han

---

²⁰ Hartsmar, s.28

²¹ Linde

använder föregående mening till att formulera en tes om att läroplansteori och därmed undervisningen präglar vår existens.

Det som framkommer är att stoffurvalet i utbildningen inte är detsamma som de förskrivna läroplanen, utan att denna tolkas med tillägg och frändrag, beroende på vilken pedagog som gör denna tolkning. Beträffande formuleringen av läroplanen behandlas två utgångspunkter. Först behandlas de filosofiska tankeriktningarna om verkligheten, kunskapen och om etiken och dess koppling till tankevärlden. Den andra är ackumulerade grundsatser eller normer som styr innehållet av lärostoffet.²²

3.4 Övriga

Andra forskare som bör nämnas är Sture Långström, Nils Gruvberg och Jörn Rüsen. Dessa tre forskare har var för sig anknytning till begreppet historiemedvetande. Anledningen till att jag valt att enbart kortfattat redovisa delar ur deras forskning motiveras med att historiemedvetande inte utgjort huvuddelen.

Långströms avhandling, *Författarröst och lärobokstradition*, behandlar läroboksförfattare och hur deras världsåskådning avspeglar sig i deras läroböcker. Här återfinns likheter med vad Linde presenterar. Långström försöker visa att författare till läroböcker blir medvetet och omedvetet influerade av omgivningen då de skriver. En av Långströms huvudlinjer är att läroböcker i allmänhet ofta redovisar en specifik intressegrupp genom historien.²³ Beträffade historiemedvetande så anser Långström att en person som inte använder dimensionen dåtid, nutid eller framtid som ett tankemönster saknar historiemedvetande.²⁴

Nils Gruvberg driver tesen att historiemedvetande är hur vi, var och en, använder vår kunskap och bedömning av historien tillsammans med vår syn på världen i nuet för att se på framtiden eller som han uttrycker det: ”Hur vi använder historien i vår världsåskådning”.²⁵

J. Rüsen ansluter även han sig bland de forskare som anser att vi behöver erfarenheter av det förflutna för att förstå nutiden och framtiden. Han menar att historiemedvetande är ”alla mentala operationer som skapar historisk mening”.²⁶

---

²² Linde, s 47

²³ Långström

²⁴ Ibidem s. 52

²⁵ Gruvberg: Långström, 1997 s. 52

²⁶ Rüsen, Jörn. *Berättande och förnuft*. Göteborg: Daidalos, 2004. s. 104

4. Historiemedvetande i historiedidaktisk forskning

4.1 Historisk bakgrund kring begreppet ”historiemedvetande”

Historiemedvetande som begrepp har under 1900-talet inom historiedidaktiken fått en allt större roll i utbildningssystemets utformning av historieämnet. Om detta har Klas-Göran Karlsson skrivit i sin del av boken *Historien är nu*. Han säger att historiemedvetande är:

[...] den mentala process genom vilken den samtida människan orienterar sig i tid, i ljuset av historiska erfarenheter och kunskaper, och i förväntning om en specifik framtida utveckling.²⁷

David Mellberg tar i sitt avsnitt ur boken, *Historien är nu*, upp hur elever kan utöka sitt historiemedvetande. Han menar att människan kan finnas i olika historiekulturer. Det vill säga att en elev som exempelvis kommer från Kosovo men bor i Sverige är delaktig i två olika historiekulturer. Exempel på historiekultur är den kunskap som eleven får från sitt föräldrahem och sitt hemlands historia, men även den som finns i det svenska samhället och den svenska historieundervisningen. Mellberg anser: ”Mötet mellan lärare och elev i klassrummets historieundervisning kan betraktas som mötet mellan två historiemedvetande.”²⁸ Han fortsätter med att hävda att kommunikationen underlättas om en elev och dennes lärare kommer från samma historiekultur, vilket innebär att läraren bättre kan bekräfta elevens eget historiemedvetande.

En bred definition av att undervisa i historia är att beskriva förändringen av människan som varelsen i tid och rum. När eleven tolkar och studerar dåtiden medförs en ökad förståelse av vad och varför det ser ut som det gör i samtiden. Vilket möjliggör ett konstruktivt förhållningssätt inför vad som skall hända i framtiden. Så beskriver många historiedidaktiker begreppet historiemedvetande.²⁹ En mer strikt definition finnes i Nationalencyklopedin och formuleras följande; ”[...] upplevelsen av sammanhang mellan tolkningen av det förflutna, förståelsen av det närvarande och perspektiv på framtiden”.³⁰

---

²⁷ Karlsson, & Zander. 2004, s. 45-46

²⁸ Mellberg: Karlsson, Zander. 2004, s. 321

²⁹ Hermanson- Adler s. 78

³⁰ Nationalencyklopedin

Det går att härleda begreppet till Tyskland då det därifrån via Danmark, på 1980-talet, spred sig till Sverige. Det finns ett tyskt ursprung och var livligt diskuterat inom den tyska historiedidaktiken på 1980-talet.³¹

En av de tyska historiedidaktikerna som var del i denna debatt är Karl-Ernst Jeismann. Jeismann presenterade sin definition av historiemedvetande i en artikel 1979. Detta är den första jag funnit beträffande begreppet, följande fyra punkter är hans definition;³²

1. Historiemedvetande är den ständigt närvarande vetenskapen om att alla människor och alla inriktningar och former av samliv som de skapar existerar i tid, det vill säga de har en härkomst och en framtid och utgör inte något som är stabilt, oförändligt och utan förutsättningar.
2. Historiemedvetande innefattar sammanhangen mellan tolkning av det förflutna, förståelse för nutiden och perspektiv på framtiden.
3. Historiemedvetande är hur dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning.
4. Historiemedvetande vilar på en gemensam förståelse som baseras på emotionella upplevelser. Den gemensamma förståelsen är en nödvändig beståndsdel i bildandet och upprätthållandet av människan i samhället.

Observera likheterna mellan punkt två och den svenska ”officiella” definitionen som återfinns i Nationalencyklopedin.

En dansk forskare vid namn Bernard Eric Jensen har även han sin definition av begreppet historiemedvetande. Skillnaden är att Jensens definition gentemot Jeismanns är mer inriktad på bildningsprocessen av historiemedvetande vilket han delar in i fem kategorier eller funktioner som visar hur historiemedvetande kan komma till uttryck.³³ Han beskriver historiemedvetande som identitet, möte med det annorlunda, sociokulturell läroprocess, värde- och principförklaringar samt berättelse.³⁴ Precis som Jeismann visar Jensen en problematisering av begreppets mångtydlighet.

---

³¹ Hermanson- Adler s.79

³² Karl-Ernst Jeismann, *Geschichtsbewusstsein*, Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann 1979 s.42

³³ Bernard Eric Jensen, *Historiedidaktiske sonderinger, Bind 1*, Köpenhamn: Danmarks Laererhøjskole 1994

³⁴ Jensen s. 115-116

4.2 Nanny Hartsmar³⁵

Hartsmar använder sig av en tes med förankring i tidsperspektivet. Hon menar att varje människa utvecklar någon form av tidsmedvetande där tolkningar av nutid och dåtid respektive förväntningar på framtiden blir en del av identiteten. Hon ser tolkningar av processen i dåtid och nutid, uttryck för framtidsförväntningar och relationen mellan dessa som historiemedvetande. För att utveckla historiemedvetande anser Hartsmar att den ”lilla historien” måste integreras i den ”stora historien”. Att människan måste relatera sig själv, sin förförståelse, sina tankar och erfarenheter byggda kring släkt samt vänner, lilla historien, till det utanförstående, stora historien, med jämförelse i tid och rum. Eller som Hartsmar uttrycker sig;

Min övertygelse är att den människa som får reflektera över grundvalar och giltighet för analys och tolkning av den egna kunskapen också utvecklar en kommunikativ kompetens där tids- och historiemedvetande kan få både demokratiska och emancipatoriska förtecken.³⁶

Det resultat som hon presenterar utifrån associationer och intervjuer pekar på att undervisningen överrepresenteras av kulturförmedling av dåtiden. Övriga tidsdimensioner åsidosätts i de flesta fall. Historien studeras i en ofta strikt kronologisk ordning vilket medför en isolation av historiska händelser, personer och föremål. Detta är negativt för utvecklingen av historiemedvetande. Alltså det huvudsakliga problemet utgörs av att ”den lilla historien” inte länkas samman med ”den stora historien” vilket orsakar negativa konsekvenser beträffande synliggörandet av historiemedvetande. Detta visar sig i *associationerna* till nutid och framtid samt i *uppsatserna*. Avsaknaden av den ”lilla historien” att eleverna är både en del av historien och med att skapa historia. *Associationer* till dåtid och *intervjувaren* ger dock en motsatt bild, här går det att finna enstaka exempel som belyser sambandet och därmed även en återknytning till Jeismanns definition. Hartsmar drar dock slutsatsen att skolans traditionella innehåll tar överhand och elevernas erfarenheter utelämnas och integrationen mellan lilla- och stora historien uteblir.

Att Hartsmar resoneras utifrån vad hon kallar den lilla respektive den stora historien är hennes eget specifika bidrag till diskussionen beträffande begreppet historiemedvetande. Att hon pendlar mellan den lilla och stora historien är en del av den hermeneutiska cirkeln som omsluter begreppet historiemedvetande. Hennes tillvägagångssätt att analysera materialet

---

³⁵ Hartsmar.

³⁶ Ibidem s. 83

utifrån ett tidsperspektiv visar en inriktning som är signifikant för de forskares data jag tagit del av. Det går att urskilja ett resonemang som genomgående strävar efter att söka paralleller i tid och rum. Samtidigt som den enskilda individen hela tiden bör tydliggöra sin egen identitet i relation till nutida samhälle i relation tid dåtid och framtid. Mer detaljerat påvisar den lilla historien en avspegling av framförallt Jeismanns tredje punkt, att historien är närvarande i föreställning och uppfattning. När Hartsmar resonerar om att den lilla historien måste integreras med den stora är det just vad som innefattas i Jeismanns första och sista punkt.

Att hon använder sig av associationer, texter producerade av elever samt intervjuer gör det möjligt att urskilja den lilla historien och dess relation till den stora historien på ett bra sätt. Att det sedan visar sig att det i flertalet av fallen inte finns någon tydlig koppling historiemedvetande är inte relevant. Det som är intressant i hennes forskning är att hon använder begreppet historiemedvetande förklätt till den stora respektive den lilla historien.

4.3 Nicklas Ammert

Precis som Hartsmar utgår Ammert i grunden ifrån Jeismanns definition av historiemedvetande men gör sin egen avgränsning som passar till hans undersökning. Ammert avgränsar sig till att undersöka en specifik del av funktionsaspekten, delar av det som utgör tredje länken i historiekulturella kommunikationskedjan. Det vill säga studie av bokens innehåll och perspektiv, vilket kan analyseras, här med avseende på eventuella uttryck för historiemedvetande. För att underlätta användningen av begreppet historiemedvetande reducerar Ammert Jensens fem kategorier, se not 33, av begreppet till att innefatta enbart tre. Anledningen är att Ammert anser sig urskilja likheter som gör att det blir svårt att särskilja alla fem kategorier var för sig, då studier av läroböcker skall göras. Kategorierna identitet och möte med det annorlunda, utgör Ammert ena nya kategori. Vilken beskriver historiemedvetande som grund för identitetsbildning och förståelse för den egna personen och kulturen samt för andra kulturer och möten mellan kulturer.³⁷ I sin andra kategori, vilket inkluderar den sociokulturella lärprocess samt värde- och principförklaring, presenteras historiemedvetande som tolkningsram för hur människan agerar och för vilka värden och principer som ligger bakom dessa handlingar. Den tredje kategorin är berättelsen. Det som är utmärkande för just Ammerts berättelse, är att kategorin bryts ner till att innefatta förståelsen av kontinuitet, förlopp och händelser, samt hur förändringen sker.³⁸ Denna uppdelning har sin teoretiska bakgrund kopplad till Jörn Rüsen's teori narrativ kompetens. Det Rüsen menar med

---

³⁷ Karlsson, Zander. s. 282

³⁸ Ibidem s. 284

narrativ kompetens är att berättelsen skall beröra mottagarens personliga erfarenheter och uppfattningar, konkretion, samt att de tre tidsformerna beaktas, kontinuitet, och att den enskilda händelsen knyts till ett större historiskt sammanhang.³⁹ Observera likheterna med Jiesmanns definition.

Resultatanalysen som presenteras ifrån böckerna beträffande hur identiteten och möte med det annorlunda avspeglas sig anser Ammert är bristfälligt. Han anser att det utifrån läroböckerna är svårt för eleverna att identifiera och stärka sin identitet vilket även leder till problem då främmande kulturer skall undersökas. Skälet till detta är att texterna inte ger någon nyanserad bild av vare sig vår egen europeiska kultur eller främmande sådana.⁴⁰ Ammers andra kategori sätter historiemedvetande som tolkningsram för hur olika människor agerar och för vilka värden och principer som ligger bakom dessa handlingar, vilket han finner exempel på i läroböckerna. Alltså det finns samband mellan olika tidsdimensioner och är därför ett exempel på text som kan utveckla läsarens historiemedvetande.⁴¹ Ammert tredje kategori där historiemedvetande utgör basen för förståelsen av kontinuitet, förlopp, händelser och förändring vilket oftast förmedlas via berättelse återfinns endast vid några få tillfällen.⁴²

Det är alltså svårt att finna exempel där Rüsens narrativa kompetens visar sig i böckerna. Precis som med Hartsmars resultat, att det saknas koppling mellan stora och lilla historien, är i detta stycke inte särskilt relevant.⁴³ Det väsentliga på denna plats i uppsatsen är däremot hur Ammert resonerar kring begreppet historiemedvetande och hur han uppfattar samt definierar detta begrepp. När Ammert syftar på historiemedvetande som grund för identitetsbildning och förståelse för den egna personen och kulturen samt för andra kulturer och möten mellan kulturer. Är det vad som avspeglar summan av Jiesmanns första och sista punkt. Det går även att inkludera Ammerts andra punkt i summan ovan. Då Ammert hänvisar till narrativ kompetens så kan man säga att han hänvisar till Jiesmanns andra och tredje punkt, att tidsdimensionerna skall vara sammanlänkande samtidigt som den enskilda individen skall se sig själv som en del av denna helhet.

5. Styrdokumentet

---

³⁹ Jörn Rösen, *Funktions of Historical Narration*, I *Historiedidaktik i Norden* 3, Malmö: Lärarhögskolan I Malmö 1997, s. 25 ff

⁴⁰ Karlsson, Zander. s. 283

⁴¹ *Ibidem* s. 284

⁴² *Ibidem* s. 285

⁴³ Jag kommer dock i ett senare skede resonera kring Hartsmars och Ammerts resultat i relation till Jiesmanns definition.

5.1 Ämnet historia i läroplaner

Den första läroplanen blev gällande 1966, Lgy 66, huvuddragen som kan skönjas i denna är att eleverna skall ges en ökad kännedom om gångna tider. Historiska kunskaper förklaras även här ge en ökad förståelse av förhållanden i nutid. Sveriges historia skall läsas tillsammans med andra länders historia och samverkan mellan ämnena lyfts fram. Det globala perspektivet skall behandlas och undervisningen bör avslutas med ett studium av världen i dess helhet under de senaste decennierna. I denna läroplan tas även upp källkritik och att träning inom detta bör förkomma samt självständigt arbete.⁴⁴

Fyra år senare antogs nya direktiv beträffande läroplanen och Lgy70 blev den gällande. Denna läroplans utformning skiljer sig från sin föregångare främst beträffande upplägget som nu är indelat i tre delar. Dessa tre delar är den allmänna delen som anger mål och riktlinjer, timplaner, kursplaner samt allmänna anvisningar. Den andra delen innehåller kompletterande kommentarer och anvisningar till undervisningen och den sista delen innehåller detaljerade förslag till studieplaner för olika ämnen. Beträffande historia ges världshistorien efter år 1945 stort utrymme. Alltså en tyngdpunkt på senare historia utifrån ett världsperspektiv.⁴⁵

År 1980 kom reviderade kursplanen på Lgy70. I denna är det inga större förändringar gentemot Lgy70 vad det gäller ämnet historia. Den förändring som kan urskiljas är att syftet med historiestudierna är att eleven skall få ett perspektiv på utvecklingen av samhället som helhet fram till nutid. Det betonas även att ett globalt perspektiv samt att hembygden bör studeras och sättas i relation till resten av världen. Den största nyheten är att historieundervisningen skall sätta fokus på invandringen och på så sätt skapa en ökad förståelse för minoriteterna i samhället.⁴⁶

De läroplaner som är gällande nu antogs 1994, Lpo94 samt Lpf94. Dessa läroplaner är inte lika omfattande beträffande mängden utan är mer inriktade på bredare och mer övergripande huvudpunkter exempelvis ges värdegrunden ett stort utrymme. Beträffande ämnet historia var kursplanen gällande fram till år 2000 då den reviderades. I Lpo94 framkommer det att historia skall vara en viktig del i all kunskap. Såväl i ett längre perspektiv som i ett nutidsperspektiv har all mänsklig verksamhet och all kunskapsbildning en historisk dimension. Ämnet historia utvecklar kunskaper som gör det möjligt att se sig själv och företeelser i nutiden som led i ett historiskt skeende. Syftet med utbildningen i historia är att

---

⁴⁴ Kursplan i ämnet historia, Lgy 66. Skolverket 2006-05-13

⁴⁵ Kursplan i ämnet historia, Lgy 70. Skolverket 2006-05-13

⁴⁶ Ibidem

utveckla ett kritiskt tänkande och ett analytiskt betraktelsesätt som redskap för att förstå och förklara samhället och dess kultur.⁴⁷

I Lpf94 skall utbildningen i ämnet historia syfta till att både i det korta och i det långa perspektivet skapa sammanhang och bakgrund för individer och samhällen. Syftet är även att erhålla en fördjupad förståelse av skeenden och företeelser över tiden och i rummet, vare sig det gäller vardagsliv eller storpolitik. De historiska studierna skall också visa och klarlägga olika krafter som påverkar samhällen och människor.⁴⁸

Både i Lpo94 och också Lpf94 finns det liknande huvuddrag i form av frekvent återkommande begrepp. Exempel på dessa är utvecklingslinjer, förändringsprocesser, kulturarv och historiemedvetande.

5.2 Historiemedvetande i styrdokumentet, Jeismannperspektiv

Som omnämnts ovan har jag avgränsat mig till att undersöka enbart kursplanerna till ämnet historia ifrån läroplanerna Lpo94, Lpf94. Jag kommer i min analys av innehållet i kursplanerna ta ut några delar som kan knytas tillbaka till Jeismanns definition av historiemedvetande.

5.2.1 Lpo94

Vid analys av grundskoleämnet historias syfte och roll i utbildningen framkommer framförallt tre huvuddelar. Först framgår det att historia är en viktig del i all kunskap, i ett längre perspektiv såväl som i ett nutidsperspektiv vilket medför att all mänsklig verksamhet och all kunskapsbildning innefattar en historisk dimension. Vidare är det tänkt att ämnet historia ska utveckla kunskaper som gör det möjligt att se sig själv och företeelser i nutiden som led i ett historiskt skeende. Tredje huvuddelen av syftet med utbildningen i historia är att utveckla ett kritiskt tänkande vilket kan användas som ett analytiskt redskap för att förklara samhället och dess kultur.⁴⁹

Att ämnet historia både i ett längre- och nutidsperspektiv är en del i all kunskap, enligt Lpo94, kan vara vanskligt att knyta till Jeismann eftersom det blir för brett för att härleda tillbaka till definitionen. Det som jag däremot kan visa är hur fakta behandlas utifrån en historisk dimension och teoretiskt kan knytas tillbaka till Jeismanns definition. Att den historiska dimensionen innefattar vad Jeismann definierar i sin första punkt, att

---

⁴⁷ Kursplan i ämnet historia, Lgf94. Skolverket 2006-05-13

⁴⁸ Ibidem

⁴⁹ Kursplan i ämnet historia, Lgo94. Skolverket 2006-05-13

historiemedvetande är den ständigt närvarande vetenskapen om att alla människor ... och samliv de skapar existerar i tid, att det finns en härkomst och en framtid, syns i denna del av syftet.

Andra delen av syftet som avser att ämnet historia utvecklar personlig kunskap vilket gör att man ser sig själv och händelser i nutiden som en del ett historiskt skeende kan tolkas som en omskrivning av Jeismanns andra punkt; historiemedvetande innefattar sammanhangen mellan tolkning av det förflutna, förståelse för nutiden och perspektiv på framtiden. Att utveckla ett kritiskt tänkande kräver förståelse av dåtid, orientering i nutid samt en uppskattning om framtiden vilket är en grundläggande förutsättning för historiemedvetande.

Vidare står det angående ämnet historias syfte. Att stimulans av elevens nyfikenhet och lusten att vidga sin omvärld i en tidsdimension ger möjlighet att leva sig in i gångna tider och de förutsättningar som funnits för män, kvinnor och barn i olika kulturer och samhällsklasser.⁵⁰

Just det faktum att leva sig in i en gången tid är att ha dåtiden närvarande i föreställning och uppfattning, den tredje punkten. Sättet att se på historiska tidsdimensioner på detta sätt skall underbygga tolkningarna som ligger till grund för perspektiv på framtiden vilket står i nära relation till Jeismanns andra punkt. Vilket även den avslutande delen av syftet kan inräknas i; ”Utbildningen i historia bidrar till att utveckla såväl ett interkulturellt perspektiv som en kulturell identitet utifrån det kulturarv som överförs från generation till generation.”⁵¹ Det som skiljer den avslutande delen från de övriga är formuleringen beträffande kulturarvet. Jag menar att överförandet av kulturarvet kan likställas med vad Jeismann menar med upprätthållandet av mänskliga samhällen, den fjärde punkten. Jeismanns fjärde punkt har varit den som varit svårast att urskilja hittills i det material som undersökts. I kursplanernas syfte går det att visa delar som kan knytas till Jeismanns definition. Det faktum att det går att finna gemensamma nämnare mellan kursplanernas syfte och Jeismanns definition pekar på att de som utformat kursplanerna förmodligen tagit till sig de delar av den historiedidaktiska debatten som bygger på Jeismanns definition. Vilket har fått till följd att kursplanerna ser ut som de gör.

Kursplanen i historia specificerar även de mål som skolan eftersträvar att eleven genom undervisning skall uppnå.⁵² Dessa mål är till antalet åtta stycken, den som vid ett första anblick verkade mest intressant var den första av dem. Anledningen är att den ordagrant har med begreppet historiemedvetande. ”[...] förvärvar ett historiemedvetande, som underlättar

---

⁵⁰ Kursplan i ämnet historia, Lpo94. Skolverket 2006-05-13

⁵¹ Ibidem

⁵² Ibidem

tolkningen av händelser och skeenden i nutiden och skapar en beredskap inför framtiden”⁵³ Detta citat har likheter med Jeismanns andra punkt vilket i sig är intressant men något som är mer intresseväckande är att de andra efterföljande sju målen även de var för sig tydligt kan knytas till samtliga av Jeismanns punkter. De mål som kan tyckas något svårare att knyta till Jeismann definition är de två sista; ”tillägnar sig kunskaper om betydelsefulla historiska gestalter, händelser och epoker” och ” utvecklar sin förmåga att använda historien som verktyg för förståelse av andra ämnen”⁵⁴. Men jag anser ändå att kunskapen om betydelsefulla gestalter m.m. samt att använda historien för att förstå andra ämnen är omskrivningar av definitionen på ett mer konkret och individbaserat plan. Precis som med kursplanens syfte finner jag i ”målen” en rad variabler som har anknytning till Jeismannas definition. Det är kanske inte så uppseendeväckande eftersom både syften och mål ligger under samma rubrik, Lpo94.

I stycket ämnets karaktär och uppbyggnad återkommer syftet samt de mål som är uppsatta vilket även då medför att Jeismanns definition av begreppet historiemedvetande återkommer kontinuerligt. Det finns ändå vissa inslag som bör redovisas mer noggrant. Det är då framförallt de meningar som innefattar Historiemedvetande samt de som är snarlika Jeismanns definition. I andra stycket står följande:

I historieämnet är tiden och *historiemedvetandet* överordnade begrepp. Genom kunskaper om huvuddragen i den historiska utvecklingen tillförs bilden av omvärlden en tidsdimension. Kontinuitet och förändring är viktiga i detta sammanhang. Den historiska kartans utseende under olika tider ger medvetenhet om ständigt pågående processer i ett historiskt perspektiv. Historia är ett sätt att se tillvaron i perspektivet då-nu-sedan, och därmed också ett verktyg för förståelse av andra ämnen och områden.⁵⁵

I citatet ovan framkommer delar som kan knytas tillbaka till Jeismanns definition, jag tänker på ”kontinuitet och förändring” vilket är huvuddelarna i första punkten. Vidare kan ”processer i ett historiskt sammanhang” härledas till det som utgör väsentligheterna i Jeismanns definition. Perspektivet ”då-nu-sedan” är en förkortning av Jeismanns andra punkt.

Det finns ett flertal delar i stycket; ”Ämnets karaktär och uppbyggnad” från kursplanen i historia från Lpo94 som kan knytas till Jeismanns definition. Jag kommer inte att redovisa fler exempel här utan hänvisar till egna studier av Kursplanerna. Något som jag dock vill påpeka

---

⁵³ Kursplan i ämnet historia, Lpo94. Skolverket 2006-05-13

⁵⁴ Ibidem

⁵⁵ Ibidem

är problematiken kring begreppet historiemedvetande som utgörs av svårigheten att fastslå vad Historiemedvetande har för faktisk betydelse. Jag har fram till nu i min uppsats inte kunnat visa vad som egentligen gäller när man skall sträva efter att utveckla historiemedvetande. Däremot finns det klara indikationer på att det går att härleda delar av kursplanerna tillbaka till Jeismann.

5.2.2 Lpf94

Kursplanen från gymnasieskolan är på många sätt likartad den från grundskolan. De skillnader som jag påträffat och kan knytas till Jeismanns definition är ett fåtal. Beträffande kursplanens syfte är det åter igen tyngdpunkt på att utveckla kunskap som gör det möjligt att se sig själv och företeelser i nutiden över tid och rum.⁵⁶ Förmågan att ge perspektiv på den egna personen kommer att medföra insikt om minoriteters kulturarv, ursprung och människor.⁵⁷ Att den egna individen sätts i fokus för utvecklandet av förståelsen för samhället i tid och rum är återkommande i Lpf94s kursplan i ämnet historia. Jag tycker att grunden till vad som står angående perspektiv ifrån den egna personen kan knytas till Jeismanns första punkt, den ständigt närvarande processen om att förändras osv. Vad det ambelngar förståelsen för samhället i tid och rum är det vad som innefattas i Jeismanns fjärde punkt.

De mål som undervisningen på gymnasiet skall sträva mot är, enligt kursplanen, att: Utveckla kunskaper om historiska strukturer och förändringsprocesser som ger sammanhang för individ och samhälle. Fördjupa sina historiska kunskaper för att underlätta förståelsen av nutid, underbygga ställningstagande och skapa handlingsberedskap inför framtiden.⁵⁸ Att se historiska strukturer i en förändringsprocess samt skapa handlingsberedskap inför framtiden är en omskrivning av vad Jeismann redovisar i punkterna två och tre. Ett annat mål att sträva mot är enligt kursplanen att fördjupa sitt historiemedvetande och utveckla förmågan att anlägga historiska perspektiv är även den snarlik och skulle kunna vara en omskrivning av Jeismanns andra punkt i definitionen dvs. Sammanhang mellan tolkningar av det förflutna förståelse för nutiden och perspektiv på framtiden. Det som visar sig vara intressant är att begreppet historiemedvetande ges ordagrant återgivet som en egen term i ett av målen. De som författat Lpf94 ser kanske inte historiemedvetande som en rubrik för att sammanfatta stora delar av kursplanen. Eftersom författarna till Lpf94 väljer att sätta in begreppet som en egen del tycker jag det kan vara på sin plats att mer noggrant försöka förklara vad som menas

---

⁵⁶ Kursplan i ämnet historia, Lpf94. Skolverket 2006-05-13

⁵⁷ Ibidem

⁵⁸ Ibidem

mer specifikt. För om utgångspunkt tas ifrån Jeismanns definition är merparten av texten i kursplanen något som skulle kunna kallas historiemedvetande. Det visar sig att det föreligger en problematik kring begreppets innebörd.

Exempelvis står det i stycket, Ämnets karaktär och uppbyggnad, följande "[...] ett historiskt sinne kan utveckla, dvs. förmågan att bedöma gångna tiders människor utifrån deras förutsättningar och villkor [...]. Detta ger samtidigt perspektiv på dagens samhälle."⁵⁹ Vilket är vad som även innefattas i Jeismanns andra och fjärde punkt.

Sammanfattningsvis tycker jag mig kunna urskilja en tendens som visar att det finns likheter mellan kursplanerna och den definition som den didaktiska debatten tar avstamp ifrån, nämligen Jeismanns. Att begreppet historiemedvetande är ett överordnat begrepp i kursplanerna råder ingen tvekan om när en undersökning av mitt slag genomförs. Det som jag tycker är anmärkningsvärt är att skolverket här skiljer på tidsbegreppet och historiemedvetandet. Beaktansvärt är även att historiemedvetande står som ett eget begrepp i kursplanen. Det har visat sig att författarna till Lpf94 valt att bygga kursplanerna från Jeismanns definition, vilken jag anser är historiemedvetenhet, och det kan leda till problem för en pedagog som skall bedriva undervisning i ämnet historia. Problemet utgörs av svårigheten att bena ut vad som menas med begreppet historiemedvetande då det egentligen skulle kunna vara just vad all historieundervisning är. Historieundervisning är historiemedvetande.

6. Historiemedvetande i läroböcker

6.1 Ammert

Genom hela uppsatsen fram till nu har jag försökt följa hur begreppet historiemedvetande utifrån Jeismanns definition har visat sig i kursplaner och tidigare forskning. Styrdokumentet har visat indikationer på att dess innehåll är präglad av Jeismanns definition. Kan det vara så att det även avspeglar sig i läroböcker? Jag kommer nu att försöka bringa klarhet i hur historiemedvetande kan komma till uttryck i läroböcker, nedan följer en kortfattad analys av Ammerts empiriska resultat utifrån Jeismanns definition. Observera att Ammert använder sig av en omarbetad metod med grund i Jeismanns teoretiska bakgrund då han syftar på begreppet historiemedvetande.

Ammert utgår ifrån att historiemedvetande tar utgångspunkt i ett tidsperspektiv, det kan vara i såväl dåtid som nutid eller framtid. Ammert använder sig av sin definition, en

---

⁵⁹ Kursplan i ämnet historia, Lpo94. Skolverket 2006-05-13

omskrivning av Jensens definition. Ammert menar att historiemedvetande är tvådelat. Det en är kronologisk reda som baseras på kunskap vilket leder till sammanhang i historien. Den andra är en tankeprocess i vilken enskilda händelser sätts i ett större sammanhang.

Ett exempel hämtat från en lärobok som innefattar båda ovanstående variabler lyder följande:

Vad skall hända med de palestinska flyktingarna – särskilt de som 1948 flyttades från Israel? Vad ska ske med de judiska bosättare (140 000 personer) som slagit sig ner i befästa byar på ockuperat område på Västbanken? Och vad ska ske med östra Jerusalem som palestinierna vill ha som sin huvudstad, men som Israel behårt vill ha ensamrätt till?⁶⁰

När Ammert menar att båda delar av hans definition av historiemedvetande är integrerade i citatet, not 60, menar jag att det även medför att Jeismanns definition går att finna där. Det kan skönjas i texten att det skapade samlivet har en härkomst och framtid samtidigt som det innefattas tolkningar av det förflutna med perspektiv på framtiden. Det går även att urskilja hur dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning. Även spår av att det finns en förståelse som är baserad på personers emotionella upplevelser.

Ett annat exempel som Ammert belyser är; ”mellan Tyskland och Sovjetunionen låg en rad små svaga stater som snart skulle malas sönder i ett storkrig.”⁶¹ En fråga som är ett exempel på historiemedvetande från läroböckerna är; ”Förklara varför Frankrike och Sovjetunionen inte var helt säkra på de ville att Tyskland skulle enas”.⁶² Jag skall inte gå in och analyser ovanstående ingående men tycker att det ändå värt att reflektera över att dessa exempel kräver en historisk bakgrund, beskriver nuläget, i dåtiden, samt ställer frågor inför framtiden. Vilket kan knytas till Jeismanns andra punkt.

Ammerst första kategori den beträffande identitet och kultur visar sig i inledningen till ett kapitel som behandlar de nordiska staternas sammanhållning då andra världskriget närmade sig.⁶³ ”Att befolkningen i de nordiska länderna höll ihop och hur kungarna och presidenten hösten 1939 hyllades av människor med fanor och facklor i händerna.”⁶⁴ Det som Ammert menar med identitet och kultur tycker jag delvis sammanfaller med vad Jeismann talar om då

---

⁶⁰ Almgren, m.fl. 1998, s. 153

⁶¹ Hildingsson, & Hildingsson. s. 493

⁶² Ibidem s. 553

⁶³ Almgren m.fl.

⁶⁴ Ibidem s. 89

han beskriver historiemedvetande som en gemensam förståelse vilken bygger på emotionella upplevelser, fjärde punkten.

Avslutningsvis i denna del vill jag påpeka att det i Ammerts undersökning finns flera exempel på text, som kan knytas till Jeismanns definition. Jag kommer inte redovisa fler exempel utifrån Ammerts resultat utan hänvisar resten av läroboksanalysen till min studie av läromedlen.

6.2 Analys av lärobokstexter

6.2.1 Historien pågår

Redan i första kapitlet finns textmassa som visar en koppling tillbaka till Jeismanns definition. De stycken som jag syftar på är de som redovisar exempel på gravstenstexter från Romartiden. Gravsten över Eucharis i Rom;

[..] frigiven av Licinia, en ogift flicka som var utbildad och tränad i alla färdigheter. Hon levde i 14 år. [...] Just när mitt liv med sina unga färdigheter och tilltagande år gav mig berömmelse hann den sorgliga dödstimmen ifatt mig. [...] Jag förgyllde de förnämjas fester med min dans och uppträdde för första gången inför folket i en grekisk pjäs.⁶⁵

En koppling framförallt till punkt tre, att dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning. Att det är citat från gravstenar tycker jag ger ytterligare en dimension till just förståelsen av dåtiden, vilket kan relateras till Jeismann. En källa som denna, vilken skiljer sig från de som är efterkonstruktioner, ger läsaren en tydligare bild och en ökad förståelse av en svunnen tid. Förstahandskällor, som gravtexterna, möjliggör för läsaren att sätta sig själv i relation till vad som hänt vilket är historiemedvetande. Jag tycker mig se ett samband mellan text som eventuellt kan utveckla elevers historiemedvetande och text som kan relateras till Jeismanns definition.

I de böcker som jag använt i min undersökning har jag funnit exempel på uppgifter, till eleven, som har anknytning till Jeismanns andra punkt. En av dessa redovisar jag här. Uppgiften till eleven; ”Försök leva dig in i hur det var att leva på medeltiden. Utgå ifrån det du lärt dig och ta reda på mer. Skriv en uppsats om hur livet kunde vara för en 14-åring i en

---

⁶⁵ Hedin, & Sandberg. s. 8

livegen bondefamilj i norra Frankrike.”⁶⁶ För att eleven skall kunna genomföra en uppgift av detta slag krävs en utvecklad historiemedvetenhet. Alltså en uppgift som ovanstående utgör ett exempel på text som kan ledas tillbaka till Jeismanns tredje punkt.

I ett stycke om pesten skriver författarna text som tar utgångspunkt ifrån en fråga som gör att läsaren får ta ställning och tänka in sig i hur det var. ”Tänk dig att varannan eller var tredje av alla du känner skulle dö på några månader. Hur skulle du känna dig då?”⁶⁷ Här är det återigen kopplingen till hur dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning, tredje punkten. Vidare beskriver författarna att det kom att dröja många år innan folket skulle glömma pesten. Författarna förklarar även att betydelsen av att något är pest, att man skyr något som pesten härstammar från denna tidsepok. På nästkommande sida i läroboken förklaras att det efter pesten blev bättre för dem som överlevde, alltså en beskrivning av en händelse och en följd av den. Detta visar att det i nutid behövs en förståelse av historiska händelser för att kunna förklara moderna ord men även sammanhang vilket kan ge en ökad förståelse för framtiden. En text som ger utrymme för denna typ av tolkningar är en text som kan knytas till Jeismanns andra och tredje punkt.

Ytterligare ett exempel av text där läsaren flyttas tillbaka i historien till en händelse där dåtiden blir närvarande är följande;

Hans kom från Nyckarleby [...]. Han blev uttagen till knekt i den svenska armén år 1630. Kvar hemma fanns hans föräldrar [...] nu fick de sköta gården utan Hans. Det fanns inte kvar några män i trakten som kunde anställas som drängar.⁶⁸

Detta exempel tycker jag visar att historiemedvetandet gör sig gällande. Det jag främst syftar på är att en text som denna, vilken kan knytas till punkt två och tre, ger en bild av en händelse som är specifik för en period samt visar en förståelse för en enskild individ som är närvarande i föreställning och uppfattning. Det ges utrymme för tolkningar av det förflutna samtidigt som det kan visa på hur framtiden kom att bli.

Kapitlet som tar upp Franska revolutionen är intressant på många sätt. Det framkommer i textmassan en rad exempel som redovisar upplysningens grundtankar, vilka kan ledas till definitionen. Förklaringen om människors lika rättigheter och att avskaffa alla gamla privilegier. ”Ingen skulle längre födas med större frihet än andra.”⁶⁹ Allmänt så anser jag att

---

⁶⁶ Hedin, & Sandberg. s. 36

⁶⁷ Ibidem s. 41

⁶⁸ Ibidem s. 75

⁶⁹ Ibidem s. 99

stora delar av kapitlet, vilket kan sammanfattas i förra citatet, som behandlar upplysningen visar samband med Jeismanns första och tredje punkt. Just det faktum att texten visar på en vetenskap om att människan och allt vad den gör existerar i tid, från en härkomst mot en framtid. Detta kapitel ger en bild av upplevelser och förändringar hos människan. Jag tolkar det som att förståelse av dessa upplevelser och förändringar är nödvändigt för upprätthållandet av människan i samhället. Det som är intressant beträffande kapitlet om upplysningen är att den text som finns i boken, på ett flertal punkter, kan knytas till Jeismanns definition. Sammanfattningsvis kan jag i stora drag hävda att historiemedvetenhet kommer tillsammans med kunskap om upplysningens idéer.

Att historiemedvetenhet är den ständigt närvarande vetenskapen om att alla människor och dess existens förekommer i tid. Att det finns en härkomst och framtid som är under ständig förändring. Denna punkt tycker jag mig kunna urskilja i den text som jag behandlat. När detta visar sig i text ger det en bra bild av hur historiemedvetande ger sig till känna. Exemplet som följer visar detta.

Om Bengt hade levet 100 år tidigare, hade hans liv sett helt annorlunda ut. Då hade det inte funnits någon tobaksfabrik att arbeta i. Familjen hade förmodligen bott på landet och arbetet i jordbruket.⁷⁰

Hittills har jag funnit exempel som utifrån mina tolkningar kan knytas till Jeismanns definition. En av punkterna som varit svår att tydligt urskilja är den andra. Detta eftersom stora delar av texten enbart sammanfattat tolkningar av det förflutna. Endast i enstaka stycken har jag funnit tolkningar som innehaft alla tre perspektiven, det förflutna, nutid och framtid. Text som uppfyller alla tre perspektiven finns i ett kapitel som handlar om kolonialismen i Asien och Afrika. Det som skiljer delar av detta kapitel från övriga är att det här beskrivs ett sammanhang mellan tolkningar av det förflutna, nutid och framtid. Ett exempel som belyser detta är följande frågor tillsammans med övrig text:⁷¹ "Protesterade inte de koloniserade? Hur kunde delningen av en så stor kontinent gå så fort? Finns det afrikaner som idag protesterar mot västerländsk inblandning? Liknande exempel är en bildtext med tillhörande fråga; "Tyskland hade förlorat kriget och den femtonåriga soldaten, Pojken på bilden, gråter. Under kriget mobiliserade Tyskland alla som [...]. Känner du till några krig på 1990-talet där barn används som soldater?"⁷² Denna typ av text visar att det finns frågor som

---

⁷⁰ Hedin, & Sandberg. s. 131

⁷¹ Ibidem s. 178-180

⁷² Hedin, & Sandberg. s. 227

gör dåtiden närvarande och flyttar fokus till nutid. Om man som läroboksförfattare hade kunnat integrera frågor av denna typ i texten så tror jag historiemedvetande skulle bli tydligare i texten.

Ett annat bra exempel text som visar sammanhang mellan dåtid, nutid och framtid är en del av stycket Terrorbalansen;

Trots de stora spänningarna mellan USA och Sovjet under det kalla kriget hamnade de aldrig i väpnad konflikt med varandra. Bägge länderna var medvetna om vilka fruktansvärda konsekvenser det kunde få. Aldrig tidigare hade man haft tillgång till de vapen som kunde förstöra hela jorden.⁷³

Något som är intressant med detta citat utöver att det innefattar paralleller över tid och rum är att händelserna inte ligger så långt tillbaka i tiden. Jag tror att det är lättare att se kopplingen till Jeismanns definition om det är något som man själv varit med om. Det kanske inte är så konstigt att jag tycker mig kunna se flera kopplingar till Jeismann i textstycken som är nutidshistoria. Anledningen till detta är förmodligen att jag själv varit del av nutiden då händelsen skedde, min förförståelse ger sig till känna.

6.2.2 SO Direkt Historia 3

Inledande kapitlet ger ett flertal exempel på händelser som jag själv upplevt men även sådana som dagens grundskoleelever erfarit. ”I Pompeji kunde man se avgjutningar av människor [...] som bär på ett kusligt släktskap med de tv-bilder som kablades ut från tsunamin [...]”⁷⁴ Kopplingen till historiemedvetande i exempel som det sistnämnda tycker jag ger en bra bild av enskilda händelser och ger ett större sammanhang med perspektiv som koppar ihop händelser från olika epoker. Här är det i synnerhet koppling till Jeismanns tre första punkter som visar sig.

Att dåtiden är närvarande i föreställning samt att texten ger en bild av ett samhälle i förändring, är den typ text som förekommer i många exempel i mitt undersökningsmaterial beträffande historiemedvetenhet.

[...] försökte engelsmännen avgöra första världskriget [...] efter två dagars strider hade de förlorat 40 000 man. Två år tidigare hade soldaterna gett sig ut i kriget under hurrarop och jubel. De politiska ledarna hade lovat att kriget skulle vara över på några

---

⁷³ Ibidem s. 237

⁷⁴ Almgren, Bengt. *SO Direkt Historia 3*. Stockholm: Bonnier Utbildning, 1998 s. 3

veckor. [...] all den framtidstro och optimism som funnit före kriget var som bortblåst.
I Ryssland fick krigströttheten och hungersnöden människorna att göra revolution.⁷⁵

I exemplet som beskrivs en dåtida händelse, slaget, som kan återknyter till något som hänt ännu tidigare, politikerns löfte och de bejublade krigsinledningen. Det som följde efter slaget blev inte som det var väntat, kriget blev längre än önskat. Det beskrivs även kortfattat att kriget fick stor betydelse för Rysslands framtid. Text av detta slag visar historiemedvetande på ett bra sätt, med anknytning till punkterna ett till tre. Inte lika tydligt som de texter där läsaren har varit en del av dåtiden men mer tydligt än den som enbart redovisar en specifik händelse följt av ännu en händelse utan att ge en bild av ett övergripande sammanhang.

Ett exempel på där dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning är följande;

Nationalsocialisterna har överallt partilokaler [...]. Den unge man, som hela dagen förgäves har varit på jakt efter arbete blir inbjuden [...] föregående kväll han kanske varit på besök hos kommunisterna. Där han träffat utmagrade och fanatisk män, som rasar över kapitalismens [...] lovar honom hjälp [...] befrielse från röda armen. Han jämför och går till nazisterna.⁷⁶

Här har jag ännu ett exempel som visar återknytning till Jeismanns tredje punkt. Hittills är det beskrivande text, vilka ger konkreta exempel på personskildringar som gör dåtiden närvarande.

Precis som förra exemplet ovan är nästkommande även textmassa som kan knytas till den tredje punkten. Likheterna i exemplen utgörs i huvudsak av hur dåtiden blir närvarande, vilket i sig gäller för många av texterna i läroböckerna. Det som dock skiljer nästkommande textavsnitt från merparten av texten i böckerna är kopplingen till den andra punkten.

Många mindes första världskriget [...] och kom ihåg vad som borde ha gjorts bättre. Bland annat borde man ha sparat och hushålligt mer. Därför blev det redan på krigets andra dag förbjudet att för privatpersoner att använda sin egen bil. [...] olja och bensin måste i första hand gå till försvarets fordon. Övriga fick köra på gengas.⁷⁷

---

⁷⁵ Almgren s. 15

⁷⁶ Ibidem s. 42

⁷⁷ Ibidem s. 88

Kopplingen är den att nutiden i punkt två blir just att dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning. Att kombinera olika delar av definitionen möjliggör ytterligare perspektiv att se historiemedvetande i text.

Jeismanns fjärde punkt att historiemedvetande vilar på gemensamma förståelser baserade på emotionella upplevelser osv. är något som vanligtvis inte framkommer i läroböckerna. Nästa exempel visar dock en koppling till den fjärde punkten.

När Sovjetunionen [...] anföll Finland tycket många att Sverige skulle hjälpa sitt broderfolk militärt. ”Finlands sak är vår sak”, hette det. Men regeringen sa nej. Därför fick [...] Finlandsvännerna ta saken i egna händer och delta frivilligt i kriget.⁷⁸

I detta exempel skildrar texten hur dåtidens emotionella upplevelser var viktig i Finlands rekrytering av svenska medborgare. Kan sedan läsaren relatera sitt eget jag till dåtidens känslomässiga tillstånd och nu i efterhand känna att det var viktigt att som svensk delta i kriget på vårt broderfolks sida är det historiemedvetande. Det blir förmodligen lättare att relatera sin egen person om det finns släktingar som varit med och stridit på Finlands sida i kriget.

6.2.3 Alla tiders historia Maxi

Text som belyser att dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning alltså Jiesmanns tredje punkt visar sig i ett stycke om Mesopotamien där läroboksförfattarna citerar en källa som är från lertavlor.

Om en fri man kommer på en annan man hos sin hustru och det kan bevisas, då skall båda dödas. [...] Om maken däremot skär näsan på sin hustru, då skall mannen göras till eunuck och hans ansikte skall förstöras⁷⁹

När text avspeglar sammanhang som kan knytas till tredje punkten är det återigen förstahandskällor som är texten. Det är lätt att uppfatta dåtiden när man som läsare av text är medveten om att texten är från den tid som den beskriver.

Text i läroböcker som påvisar att det föreligger en förändring av människors existens och dess samliv, Jeismanns första punkt, har visat sig vara knapphändigt förekommande. Ett exempel på text som dock belyser denna punkt är följande:

---

⁷⁸ Almgren, s. 89

⁷⁹ Almgren, Hans, m fl. *Alla tiders historia Maxi*. Malmö: Gleerups, 2002 s. 15-16

Medan Platon hade sökt svaren i idévärlden, lät Aristoteles undersöka grundlagarna och samhällslivet i 158 stater. Utifrån dessa erfarenheter diskuterade han sedan hur en idealstat skulle se ut.⁸⁰

Här menar jag att Aristoteles empiri utgör en referenspunkt i dåtiden från vilken man kan påvisa att människan och dess skapade samliv har en härkomst, framtid och förändras. Att iakttagelser från dåtid som grundar sig på erfarenheter och mätningar visar sig i texten är förutsättning för att det skall kunna spåras återknytning till första punkten. Nu är det så att merparten av den text som finns i läroböckerna härstammar från olika typer av empiri vilket jag är väl medveten om. Det som däremot skiljer tolkningen av förra noten från övrig text är att det i den visas en grundtanke vilken är lyft från dåtiden och kan sättas in i något annat tidssammanhang för att tydliggöra en förändring.

Exempel på text som kan knytas till Jeismanns tredje punkt är: ”Att bli utskriven till knekt var nämligen i praktiken en dödsdom [...] en nyutskriven knekt i genomsnitt hade två år och fyra månade kvar att leva”⁸¹ När text visar exempel där läsaren ges möjligheten att uppfatta hur dåtiden är närvarande förstärks av att det handlar om personers öden exempelvis de som slutar med död.

Textstycke som visar att historiemedvetande är den ständigt närvarande vetskapen om att alla människor [...] har härkomst, framtid och förändras, första punkten. Denna punkt gör sig synlig där exempel på enstaka individers existens sätts i relation till en förändring som är beskriven utifrån en större händelse som är ett resultat av individens handlande. Följande visa detta:

1772 års regeringsform gav betydligt mer makt åt kungen än 1770 års regeringsform. Kungen skulle styra landet. Rådet skulle ”råda [...] men ej regera” och ansvara endast inför kungen. Det var alltså slut med riksdagsvälde och frihetstidens parlamentarism.⁸²

Alltså individens, kungens, existens resulterar i en förändring av ett större sammanhang, regeringsformen, som en följd av kungens agerande. Det är alltså lättare se en förändring av människors existens om utgångspunkt tas ifrån människor som har en tydlig roll i historien, detta underlättas om det finns rikligt med källmaterial.

---

⁸⁰ Almgren, m fl. s. 45

⁸¹ Ibidem s. 172

⁸² Ibidem s. 211

Att dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning visar sig i ett stycke om Tysklands enande. ”Ofta framställdes Bismarck som den typiske realpolitikern –makten är det väsentliga, medlen att nå makten mindre viktiga.”⁸³ Detta exempel belyser hur historiemedvetande kan skönjas, det huvudsakliga ligger i att detta citat i sig avspeglar en stark historisk persons uppfattning som kan anses vara generell för denna tidsepok.

I stycket Snabb folkökning finns det textmassa som går att knyta till Jeismanns andra punkt. ”Födelsetalen var tämligen konstanta, medan dödstalen sjönk, något som Växjöbiskopen och författaren Esaias Tegnér förklarade med de bevingade orden; freden, vaccinet, och potäterna.”⁸⁴ Det sistnämnda exemplet visar ett sammanhang mellan tolkningar av förfluten tid, nutid och framtid. Tolkningen av dåtiden, Esaias ord, ger ett sammanhang, snabb folkökning, som även kan appliceras på nutid och framtid.

Exempel som kan relateras till Jeismanns andra punkt innehåller sammanhang från dåtiden vilka kan användas för att studera nutiden och ge en antydning om hur framtiden kommer att bli.

Vad berodde den stora depressionen på? [...] Överproduktion och underkonsumtion. Den amerikanska industrin och det amerikanska jordbruket producerade mer varor än amerikanerna kunde konsumera. Till underkonsumtionen bidrog den sneda inkomstfördelningen. [...] Börsspekulationen. När New York-börsen kraschade i oktober 1929, blev tusentals och åter tusentals amerikanare utfattiga är aktiekurserna sjönk och utplånade förmögenheterna.⁸⁵

Historiemedvetande i textcitaten ovan utgörs av att det finns underlag för att dra paralleller i tid och rum. Man tolkar det förflutna för att sedan studera nutiden och spekulera om framtiden i ett övergripande sammanhang.

Text som gör dåtiden närvarande i föreställning och uppfattning kan vara skriven på ett sätt som får läsaren att tänka efter. Det finns alltså stycken som utmärker sig mer än andra. Dessa stycken kan knytas till Jeismann. Här följer ett exempel vilket visar just detta.

När vi idag vet vilka fruktansvärda konsekvenser nazismen fick, kan det vara svårt att förstå hur så många rycktes med och ställde upp på nazisternas program. Men det var inte terrorn och brutaliteten som var dragningskraften utan de lockande sidor som nazismen visade de första åren genom att erbjuda gemenskap, offervilja och

---

⁸³ Almgren, m fl. s. 279

⁸⁴ Ibidem s. 289

⁸⁵ Ibidem s. 390

skönhetsupplevelser. [...] Längtan efter skönhet berusning och en mening i livet gjorde att människor blev blinda redskap för ledarens vilja.⁸⁶

Texten ovan, not 84, ger läsaren en chans att stanna upp och sätta sig in i hur det var att leva som tysk under 1930-talet. Det är denna typ av text som har koppling till Jeismanns tredje punkt.

Som jag varit inne på tidigare går det att knyta Jeismanns tredje punkt till text i boken som återger något som läsaren idag kan relatera sig själv till. ”Vällingby strax utanför det centrala Stockholm blev något av ett mönster för den nya samhällsplaneringen.”⁸⁷ Är man uppvuxen i nutida Vällingby kan man förmodligen även sätta sig in i hur det var att bo där under 1950-talet, dåtiden blir närvarande i föreställning och uppfattning.

6.2.4 EPOS

Den första typen av text som kan knytas till Jeismann ifrån denna lärobok är ett stycke som handlar om Antikens Greker och deras syn på religionen. ”Liksom i de flesta av samhällen före vår tid hade religionen ett starkt grepp om grekerna.”⁸⁸ Texten gör det möjligt att tolka dåtiden, förstå nutiden och ge perspektiv på framtiden. Detta eftersom religionen nu precis som då har starkt inflytande på människorna och förmodligen kommer att ha det i framtiden. Det är återknytning till Jeismanns andra punkt som gäller i mitt första exempel från denna bok.

Ett annat exempel som gör dåtiden närvarande i föreställning och uppfattning är återigen text som härrör från en förstahandskälla. I stycket, En muslim ser på svenskarna, återger Geografen Mas´udi (död 965) sin syn på vikingarna.

Vad beträffar folket i Norden [...] den varma humorn fattas hos dom. Deras kroppar är stora, deras natur plump, deras uppförande ohyfsat, deras intelligens slö och deras tungor tröga. [...] Ju längre norr ut de bor, desto dummare, råare och brutalare är de.⁸⁹

Ett annat exempel som även kan knytas till den andra punkten är ett utdrag från en lag som härstammar Östgötalagens ärvdabalk. ”Då två är jämna i arv och jämnskylda i ätt, då går

---

⁸⁶ Almgren, m fl. s. 396

⁸⁷ Ibidem s. 531

⁸⁸ Sandberg, Robert. *EPOS*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 2004. s. 11

⁸⁹ Ibidem s. 54

alltid hatt till och huva ifrån”⁹⁰ Detta textstycke tydliggör dåtidens syn på jämlikhet i föreställning och uppfattning.

Exempel på text som kan härledas till Jeismanns andra och tredje punkt är utav den typ som gör dåtiden närvarande vilket möjliggör tolkningar för den specifika tiden samtidigt som det ges utrymme för paralleller till nutid och bereder väg för teorier angående framtiden.

Sara Persdotter blev änka med fyra små barn den 1 juni 1676. Hennes man dog den dagen på svenska flottans skepp ”kronan”, som sjönk under ett slag utanför Öland. Vilken ersättning fick änkan av den svenska kronan? Fanns någon pension till änkor och föräldralösa barn 1676?⁹¹

Detta exempel belyser framförallt två huvudsakliga delar som gör koppling till Jeismann möjlig. För det första är texten skriven på ett sätt som är målande och beskrivande vilket leder till att dåtiden blir närvarande. Exemplet redovisar även ett sammanhang som gör en jämförelse med nutiden möjlig. Jag tror att merparten som läser texten, citatet ovan, kan relatera till änkan eller hur ett barn kan känna sig samt även får sig en tankeställare om hur det är i nutid för en situation som den i citatet. Det blir alltså möjligt för läsaren att utifrån texten relatera situationen från dåtidens sammanhang till nutidens verklighet. Nästkommande citat kategoriseras sig i samma fack. ”Den typiska familjen var precis som idag en kärnfamilj med förälder och barn.”⁹² Alltså exempel på text som beskriver dåtid men som även gäller i nutid medför att dåtiden blir närvarande samtidigt som den utgör ett underlag för tolkningar av ett sammanhang.

Merparten av de exempel som kan härledas till tredje punkten har hittills varit sådana som härstammar från förstahandskällor eller efterkonstruktioner av citat och så även nästa.

Svenska domstolsprotokoll ger exempel på hur upprörda överheten blev när bönder lämnade fram skrivna klagomål. En präst klagade över att bönderna som lärt sig katekesen blev odrägliga eftersom de också började läsa rikets lagar.⁹³

Att historiemedvetenhet är vetskapen om att människan och dess samliv existerar har en härkomst, framtid och förändras, Jeismanns första punkt. När denna punkt visar sig i

---

⁹⁰ Sandberg s. 57

⁹¹ Ibidem s. 100

⁹² Ibidem s. 107

⁹³ Ibidem s. 112

läroboken eller framförallt då den utmärker sig tas oftast utgångspunkt ifrån någon större samhällsförändring eftersom förändringen blir tydligare då, se exemplet här under.

Det finns inte längre någon adel, inga ärftliga utmärkelser, inga ståndsskillnader ... ingen makt över andra medborgare än den som statsämbetsmannen äger då han utövar sitt ämbete.” Som en triumfatorisk trumpetsignal ljöd dessa ord ut över Europa i början av 1700-talets.⁹⁴

Som jag varit inne på tidigare är det i synnerhet när förändringen blir tydligt synlig som Jeismanns första punkt utmärker sig. För att tolka exemplet ovan med avseende på föregående menings argument, att det är den stora samhällsförändringen som den enskilda människan kom att åstadkomma vilken möjliggör kopplingen till Jeismann.

Koppling till Jeismanns andra punkt, sammanhang mellan tolkningar av det förflutna, förståelse för nutiden och perspektiv på framtiden visar sig då texten ger läsaren en möjlighet att dra paralleller över tid och rum vilket ger en eventuell ökad förståelse för sammanhang mellan dåtid, nutid och framtid. ”Nationalism har flera sidor. Den kunde bidra till att skapa och hålla samman länder. [...] Men Nationalism kunde också splittra och ställa till med krig och våld.”⁹⁵ Det jag vill framhäva här är vikten av att kunna applicera ett sammanhang från ett textstycke på dåtid, nutid och framtid. Jag hävdar att text i läroböcker som kan knytas till Jeismanns andra punkt är just sådana.

Jeismanns tredje punkt, att dåtiden är närvarande i föreställning och uppfattning har visat sig på ett flertal ställen i de böcker jag studerat. Nästkommande citat kan leda till denna punkt.

När den självständiga staten Israel utropades i maj 1948 svarade arabländerna med krig. [...] Israel hade då utvidgat sitt territorium med 40 procent och 700 000 Palestinaaraber befann sig i flyktingläger i de arabiska grannländerna.⁹⁶

Eftersom det i nutid med jämna mellanrum återkommer inslag från flyktinglägren är det möjligt att idag bilda en uppfattning om hur det var då. I föregående exempel ger texten också en bild av ett sammanhang vilket möjliggör tolkningar i dåtid, nutid och framtid. Det går i nutiden se de följder som blev.

---

⁹⁴ Sandberg s. 141

⁹⁵ Ibidem s. 169

⁹⁶ Ibidem s. 319

7. Diskussion

Historiemedvetande har i denna uppsats varit väsentligt från början till slut. Nu i detta avslutande skede kan konstateras att det inte bara är i detta examensarbete som historiemedvetande är väsentligt utan detta begrepp utgör mer än så när det talas om ämnet historia. Historiemedvetande är ett begrepp som genomsyrar historiedidaktiken, kursplaner och text ifrån läroböcker. Främst i historiedidaktiska debatten och i kursplanerna. Beträffande läroböckerna har begreppet inte visat sig lika tydligt men när det väl visat sig har det varit relativt tydligt att det finns kopplingar till Jeismanns definition.

Beträffande den historiedidaktiska debatten med avseende på historiemedvetande kan det konstateras att detta begrepp medför olika perspektiv att se på historia. Det har visat sig en tvetydighet av detta begrepp beroende på varifrån man tar avstamp. Samtidigt som detta begrepp har olika utseende beroende på varifrån utgångspunkt tas finns det ändå en stark koppling mellan dem. Det är vid en första anblick svårt att se sambanden mellan olika personers definition av historiemedvetande. Om man däremot börjar studera dessa olika forskares definitioner kommer man så småningom fram till en samhörighet vilken kan knytas tillbaka till Jeismann. Det som jag vill framhäva är att de olika individerna i den historiedidaktiska debatten har tillfört sin del till den hermeneutiska cirkeln.

För att belysa vad jag menar går jag tillbaka till resultatet. Enligt författaren Klas-Göran Karlssons är historiemedvetande "[...] den mentala process genom vilken den samtida människan orienterar sig i tid, i ljuset av historiska erfarenheter och kunskaper, och i förväntning om en specifik framtida utveckling".⁹⁷ Vilket är identiskt med var Hartsmar menar med tolkningar av processen i dåtid och nutid, uttryck för framtidsförväntningar och relationen mellan dessa skall ses som historiemedvetande. Ammert har som en del av sin tolkning av begreppet samma kontenta. Förståelsen av kontinuitet, förlopp och händelser, samt hur förändringen sker.⁹⁸ Det går alltså att nå fram till en djupare förståelse av ett specifikt begrepp om utgångspunkt tas ifrån olika perspektiv. Efter att har pendlat mellan de olika delarna har jag kommit fram till en helhet som Jeismanns nedtecknade i sin definition av historiemedvetande.

Att kursplanerna i historia är författade på ett sådant sätt att historiemedvetande visar sig är inte revolutionerande. Detta eftersom det enligt forskning är svårt att författa styrdokument utan att påverkas av hur den ämnesdidaktiska debatten ser ut. Vilket även framkommer i

---

⁹⁷ Karlsson, Zander. s. 45-46

⁹⁸ Ibidem s. 284

Göran Lindes forskning. Det som dock finnes av vikt utifrån mitt syfte är den frekvent återkommande kopplingen mellan kursplanerna och Jeismanns definition av historiemedvetande. Det är just denna koppling som jag funnit vilken ger en ny dimension till helheten. För att visa mer konkret återknyter jag till resultatet. Här är en del av Lpo94s kursplans syftet; som avser att ämnet historia utvecklar personlig kunskap vilket gör att man ser sig själv och händelser i nutiden som en del ett historiskt skeende. Detta kan tolkas som en omskrivning av Jeismanns andra punkt; historiemedvetande innefattar sammanhangen mellan tolkning av det förflutna, förståelse för nutiden och perspektiv på framtiden. För att visa kopplingen, Kursplan till didaktisk forskning, exemplifierad tar jag med följande exempel taget från Ammerst tredje kategori; historiemedvetande utgör basen för förståelsen av kontinuitet, förlopp, händelser och förändring vilket oftast förmedlas via berättelse. Det går att vandra mellan olika perspektiv för att sedan i slutskedet se alla perspektiven sammanvävas.

Eftersom det i kursplanerna går att spåra historiemedvetande till Jeismanns definition som i sin tur utgjort grunden för den historiedidaktiska debatten, går det även att knyta kursplanerna till den didaktiska debatten. Min uppsats pekar även den på att det inte går att skriva en kursplan utan att bli färgad av den ämnesdidaktiska debatten, vilket är en av Lindes huvudpunkter. I mitt fall är det återknytningen till Jeismann, både från didaktiska debatten samt kursplanerna, som visa detta. Resonemanget i delar av detta kapitel har visat återknytning mellan olika delar som sammantaget utmynnat i Jeismanns tredje punkt. Det går även att finna liknande resonemang för övriga punkter i Jeismanns definition. Kortfattat är de bla. Kopplingarna: Ammerts historiemedvetande som grund för identitetsbildning och förståelse för den egna personen och kulturen samt för andra kulturer och möten mellan kulturer vilket visar sig i Jeismanns första och sista punkt. Dessa delar är även vad kursplanen återger: Förmågan att ger perspektiv på den egna personen kommer att medföra insikt om minoriteters kulturarv, ursprung och människor.⁹⁹

Då Ammert refererar till narrativ kompetens så kan man säga att han hänvisar till att tidsdimensionerna skall vara sammanlänkade samtidigt som den enskilda individen skall se sig själv som en del av denna helhet, Jiesmanns andra och tredje punkt. Just narrativ kompetens kan i sin tur spåras till kursplanens; [...] stimulans av elevens nyfikenhet [...] ger möjlighet att leva sig in i gångna tider och de förutsättningar som funnits för män, kvinnor och barn i olika kulturer och samhällsklasser.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Lpf94

¹⁰⁰ Lpo94

Efter analys av fyra läroböcker kan det konstateras att merparten av texterna inte har någon koppling till historiemedvetande, vilket även Ammersts resultat bekräftar. Lärobokstexterna är mestadels en återgivning att dåtida händelser som saknar sammanhang mellan dåtid, nutid och framtid. Anledningen till detta är att det oftast är händelser och följd av en händelse som texten förmedlar och går inte att knyta tillbaka till Jeismanns definition. Däremot då någon specifik händelse återges på ett sätt som gör dåtiden närvarande i föreställning och uppfattning kan det knytas till Jeismanns tredje punkt. Mest förekommande kopplingen lärobokstext och Jeismann är den som har anknytning till tredje punkten. Detta är förmodligen inte svårt att förstå eftersom beskrivningar av dåtiden har förmågan att återge hur det var, dvs. att göra dåtiden närvarande i föreställning och uppfattning. Det som skiljer de exemplen jag valt att lyfta fram från merparten av lärobokstexterna är att de visar på en mer narrativ vinkling, vilket medför närvarokänsla. Att sätta fingret på vad som gör dåtiden närvarande går inte att ge några generella metoder för utan det beror på vem som tokar texten. Jag tror mig ändå kunna ge en vink om hur de exemplen jag valt att ta med skiljer sig från övrig text.

De citat som jag valt att koppla till Jeismanns tredje punkt är de som på ett mer personligt plan fått mig att stanna upp och tänka efter. Isynnerhet de exempel där jag kunnat känna för enskilda individer och på så sätt levt mig in i hur det var då. När läroböckerna lyckts förmedla denna känsla har det framförallt varit genom citat i form av förstahandskällor så som skrift från gravar eller översättningar av gamla lertavlor. För att återknyta till didaktisk forskning samt kursplanerna beträffande de exempel som gör dåtiden närvarande i föreställning och uppfattning är det i huvudsak en variabel som är den gemensamma faktorn. Nämligen att relatera sig själv till en historisk kontext. Vilket även kan knytas till övrig forskning. När Hartsmar syftar på den lilla historien att människan måste relatera sig själv, sin förförståelse, sina tankar och erfarenheter byggda kring släkt samt vänner. I kursplanen visar sig detta genom följande; "[...] förmågan att anlägga historiska perspektiv."¹⁰¹

Det finns ytterligare en infallsvinkel beträffande de exempel som härleds till tredje punkten. Dessa exempel är de som ligger nära nutiden, närmare bestämt de som är själv-upplevad eller dra paralleller till sådant som ägt rum under sin levnadstid. Som exempel har jag tidigare visat Pompejis undergång med paralleller till nutidens tsunami. Dessa exempel kan kopplas samman med kursplanerna och den didaktiska debatten på grund av sin anslutning till tredje punkten. Det föreligger dock en skillnad mellan dessa exempel trots att

---

¹⁰¹ Lpf94

de har samma "Jeismannkoppling". De som har anknytning till nutida händelser kan även tolkas in under den andra punkten.

Den andra punkten är intressant på ett flertal vis. Dels för att den är definitionen av historiemedvetande i Nationalencyklopedin. Dels för att sammanhanget mellan tolkningar av dåtid, nutid och framtid enligt Hermanson Adler är just hur många historiedidaktiker beskriver historiemedvetande. Samt eftersom kursplanerna som en vital del tar upp att man ska se sig själv och händelser i nutiden som en del av ett historiskt skeende.¹⁰² Det som är mest relevant är hur dessa var för sig kan tolkas till samma utmärkande egenskaper som utgörs av Jeismanns andra punkt.

Det går på liknade sätt att föra resonemang rörande första och sista punkten. Det finns dock en skillnad som är den att text i läroböckerna är svår att koppla till Jeismanns sista punkt. Däremot är kopplingen till läroplanerna något tydligare då de ställs i relation till Jeismanns sista punkt. Jag har ändå funnit exempel som innefattar koppling mellan lärobokstext, styrdokument och sista punkten i Jeismanns definition. Min förhoppning är att det som redovisas härnäst belyser detta samband. Texten som skildrar Finlands rekrytering av svenska genom att spela på emotioner om att broderfolket behöver din hjälp osv. visar en förståelse av människan i samhället. När sedan läsaren i efterhand känna att det var viktigt att som svensk delta i kriget på vårt broderfolks sida är det vad som beskrivs i den sista punkten. En pådrivande omgivning som påverkar genom sitt sätt att verka för någon speciell kulturell inriktning kan spä på känslorna för eller emot något. Vilket det finns spår av i kursplanen; "Utbildningen i historia bidrar till att utveckla såväl ett interkulturellt perspektiv som en kulturell identitet utifrån det kulturarv som överförs från generation till generation."¹⁰³ I den historiedidaktiska debatten är det kanske framförallt Jensens sociokulturella resonemang som kan kopplas till det sist förekommande resonemanget. Detta kan också knytas till Hartsmar när hon talar om den lilla historien.

Att historiemedvetande är den ständigt närvarande vetskapen om att alla människor och inriktningar och former av samliv som de skapar existerar i tid osv.¹⁰⁴ Denna första punkt kan vid en första anblick tolkas som om det passar in på all text som tar upp något från dåtiden, vilket nu i efterhand har förändrats. Jag anser att denna tolkning inte är tillräcklig. Eftersom en dåtida händelse i sig inte förmedlar någon förändring behövs ytterligare perspektiv vägas in. Med ytterligare perspektiv menar jag exempelvis att enstaka individers existens sätts i

---

¹⁰² Lpf94

¹⁰³ Ibidem

¹⁰⁴ Jensen. s. 115-116

relation till en förändring som är beskriven utifrån en större händelse som är ett resultat av individens eget handlande.

Fram till nu under denna rubrik har diskussionen förts kring hur olika delar, kursplaner, text från läroböcker och didaktisk forskning kunnat återknytas till Jeismanns definition. Hur blir resonemanget om delarna istället utgörs av kursplanerna, historiedidaktisk debatt och läromedel förenat med begreppet historiemedvetande. Ett resonemang som sträcker sig mot ett makroperspektiv. Det är naturligtvis svårare att föra ett resonemang som går mot en generell inriktning. Jag tycker ändå mig fortsättningsvis kunna hålla en diskussion på denna nivå eftersom de olika delarna på en med exemplifierad nivå tillsammans skapat de nya delarna var för sig. Jag menar att det går att använda begreppet historiemedvetande som ett sammanhang vilket utgörs av läroplanerna, läromedel samt den didaktiska debatten. Så länge det går att härleda tillbaka till de exemplifierade delarna finns det underlag för att resonera på ett mer allmänt plan, utan att göra anspråk på någon helt slutgiltig bild.

Det resultat som nu kan presenteras är att begreppet historiemedvetande gör anspråk på att vara en övergripande definitionen då det resoneras kring historiedidaktisk forskning, kursplaner och läromedel. Hur man än vrider och vänder på de olika delar jag studerat kan det i slutändan ledas till begreppet historiemedvetande. Jag har i denna uppsats presenterat hur begreppet historiemedvetande visar sig i historiedidaktisk forskning. Det har visat sig att det går att plocka en del av den historiedidaktiska forskningen och påvisa dess existens i både kursplaner och läromedel. Den bild som visat sig utifrån Jeismanns definition beträffande läromedel och kursplaner har på en del punkter varit tydliga därtill även något otydliga. Sammantaget förhåller det sig att Jeismanns definition går att påvisa både i Lpo94s samt Lpf94s kursplan i historia. Det har framkommit i undersökningen att textavsnitt ifrån läromedel till viss del innefattar delar som kan knytas till Jeismanns definition, merparten gör dock inte det. Detta kan sättas i relation till vad både Ammert och Hartsmar kommit fram till, vilket visar samma resultat.

8. Sammanfattning

Efter att påbörjat min inläsning av litteratur inför denna uppsats visade det sig redan på ett tidigt stadium att det fanns många bud om vad historiemedvetande egentligen står för. Detta avskräckte dock inte utan snarare sporrade mig att söka mer information kring begreppet. Det visade sig att flertalet av de författare som använt sig av begreppet historiemedvetande tagit avstamp ifrån Jeismanns definition. Det verkar som om denna tysk var först med att mynta

begreppet, i alla fall skriftligt i en vetenskaplig text. Eftersom begreppet historiemedvetande i sig har en rad olika tolkningar behövde jag avgränsa mig till någon specifik utgångspunkt för att kunna hålla en röd tråd genom uppsatsen, valet föll på Jeismanns definition.

Jag valde att dela upp min uppsats i tre huvuddelar som var för sig skulle visa sig kunna knytas till Jeismanns definition. Första delen var att följa begreppet historiemedvetande till delar av den historiedidaktiska debatten. Resultatet beträffande denna del visade sig vara något otydligt, samtidigt som det med Jeismannavgränsningen blev tydligt. Der visade sig finnas koppling mellan den historiedidaktiska debatten och Jeismanns definition. Detta resultat är inte enskilt någon stor upptäckt eftersom min förförståelse bygger på att Jeismann är en förgrundsgestalt när det gäller historiemedvetande. Andra delen behandlar huruvida begreppet historiemedvetande i kursplanerna kan knytas tillbaka till Jeismanns definition som varit och är en del av den historiedidaktiska debatten. Resultatet av kursplanernas studie gav många intressanta exempel på delar som kan knytas till Jeismanns definition. Några av citaten från kursplanerna var ordagrant återgivna efter Jeismanns definition. Noterbart är även att definitionen av historiemedvetande i nationalencyklopedin är en kopia av Jeismanns andra punkt. Eftersom jag fann kopplingar mellan kursplanerna och Jeismann gick det även att relatera den didaktiska debatten till kursplanerna. Förmodligen är det så att de som författat kursplanerna även tagit del av den historiedidaktiska debatten. Tredje delen i min uppsats var en studie av läromedel. Denna del var den mest intressanta att jobba med, samtidigt som det var den som var mest tidskrävande. Resultatet visar det genomslag ett centralt begrepp som historiemedvetande, utifrån Jeismanns definition, kan få i läroböcker. Genomslaget var inte omfattande men det fanns där i enstaka exempel, merparten text i böckerna inte går att knyta till Jeismann. De flesta exemplen av text som kunde relateras till Jeismann var de som hade anslutning till den tredje punkten följt av de exempel som skildrades i andra- och första punkten. Jeismanns fjärde punkt var något otydlig att skönja i läromedlen, men jag tycker mig ändå kunna visa ett exempel som passar in på denna del av definitionen. Alltså det finns delar av text från läroböckerna som kan knytas till Jeismanns definition men denna del är i jämförelse med den totala delen lärobokstext relativt liten. När jag däremot kunnat påvisa anknytning till Jeismanns definition har den varit tydligt vilket framgår i de exempel som redovisats.

De olika delarna var för sig svarar på mitt syfte men blir mer intressanta om de används som delar till att förstå en helhet. Jag tycker det relativt otydliga begreppet historiemedvetande får en klarare kontur om man pendlar mellan de olika delarna för att så

småningom bilda en uppfattning om ett samband. Detta hermeneutiska tillvägagångssätt tillför ett nytt perspektiv på begreppet historiemedvetande.

Avslutningsvis kan det konstateras att Jeismanns definition av begreppet historiemedvetande går att följa som en tråd fastknuten med ena änden i den historiedidaktiska debatten och med den andra änden knuten kring läroböcker. Vägen där emellan är virad runt kursplaner.

9. Referenser

9.1 Litteratur

- Ahlmgren, Hans, Wikén, Stefan, & Almgren, Birgit. (1999) *SO Direkt Historia 3*. Lund: Gleerups förlag.
- Almgren, Bengt. (1998). *SO Direkt Historia 3*. Stockholm: Bonnier Utbildning.
- Hartsmar, Nanny. (2001). *Historiemedvetande, Elevens tidsförståelse i skolkontext*. Malmö: Institutionen för pedagogik Högskolan.
- Hedin, Marika, & Sandberg, Robert. (1999). *Historien pågår*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Hermansson, Adler, Magnus. (2004). *Historieundervisningens byggstenar*. Stockholm: Liber AB
- Hildingson, Kaj, & Hildingson, Lars. (2003). *Levande Historia*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Jeismann, Karl-Ernst. (1979). *Geschichtsbewusstsein*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.
- Jensen, Bernard, Eric. (1994). *Historiedidaktiske sonderinger, Bind 1*. Köpenhamn: Danmarks Laererhøjskole
- Karlson, Klas-Göran, & Zander, Ulf.(2004). *Historien är nu*. Lund: Studentlitteratur.
- Linde, Göran. (2000). *Det ska ni veta! Een introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Långström, Sture. (1997). *Författarröst & Lärobokstradition: En historiedidaktisk studie*. Umeå: Universitetet
- Nationalencyklopedin. (2005). Malmö: Nationalencyklopedin: cop. 2006
- Runa Patel & Bo Davidson. (1991). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur: Lund 2003
- Rüsen, Jörn. (2004). *Berättande och förnuft*. Göteborg: Daidalos
- Rüsen, Jörn. (1997). *Funktions of Historical Narration*. I *Historiedidaktik i Norden 3*, Malmö: Lärarhögskolan.
- Starrin, Bengt, & Svensson, Per Gunnar, (red). (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteor*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandberg, Robert. (2004). *EPOS*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Wachterhauser, Brice, R. (1994). *Hermeneutics and truth*. Northwestern University Press: Evanston, Illinois 1994

9.2 Styrdokument och Läroplaner

Kursplan i ämnet historia, Lgy66, Skolverket 2006-05-13

Kursplan i ämnet historia, Lgy70, Skolverket 2006-05-13

Kursplan i ämnet historia, Lpo94, Skolverket 2006-05-13

Kursplan i ämnet historia, Lpf94, Skolverket 2006-05-13